

Sveriges Rundradiomuseum i Motala – en historik

1920-tal: Starten för "Stockholm-Motala!"

I början av 1920-talet började radio bli allt mer populärt i Sverige och intresset för det nya mediet var stort. Runt om i landet fanns tidigt lokala sändarstationer, men dessa sände sällan och nådde ut till få mottagare. Detta skulle dock komma att ändras. 1926 fick Telegrafstyrelsen anslag från riksdagen i Sverige för att uppföra en rundradiostation. Denna skulle ligga i Mellansverige, på en central plats. Man valde Motala för att staden låg "mitt i Sverige" - sändningarna härifrån skulle nå lyssnare i både Stockholm och Göteborg. Här fanns även tillgång till bra kommunikationer och närhet till både Motala Verkstad och Motala ström.

Man byggde stationen på mark som tillhörde gården Bondebacka, ett kronohemman som staten ägde sedan tidigare. För att utforma stationen anlät man en arkitekt från Stockholm som hette Carl Åkerblad (1886-1953). Han hade två år tidigare utformat sändarstationen i Grimeton utanför Varberg. Stationen i Varberg finns fortfarande kvar och bär många likheter med den i Motala.

Stationen hade en stor hall där sändaren stod. Den västra delen av hallen hade entré, kontor och personalutrymmen. I den södra delen av huset fanns en maskinsal och i den norra delen fanns en verkstadsdel. Det norra sidopartiet hade en övervåning för kontor och under hela stationshuset fanns en källarvåning. Huset utformades så att man skulle kunna bygga ut det utan att byggnaden skulle förlora sin karaktär.

I huset placerades en långvågssändare av märket Marconi. Den var Europas starkaste på sin tid och hade en styrka på 30 kW. Sändningarna med den här sändaren nådde 20-30 mil från Motala. Två stycken master, 120 meter höga och tillverkade av Motala Verkstad, monterades upp. Masterna bar upp en trumantenn som var 140 meter lång. Till anläggningen hörde ett antennhus och en kylvattendamm där den varma utrustningen kunde kylas ner. Radioprogrammen kom från Stockholm och sändes via Motala med anropet "Stockholm-Motala". Motalastationen kallades för "vår andra stämma i världen".

Åren 1930-1945: Utveckling, utbyggnad och beredskap

Snart stod det klart att man behövde bygga ut huset för att göra plats åt en starkare sändare. 1934 började man detta arbete. Man byggde ut huset österut (rakt bakåt sett från huvudingången). Tillbyggnaden placerades över kylardammen, som ersattes av ett kyltorn. I den nya sändarsalen placerades en ny sändare, en Marconi på 150 kW. På bara sju år hade man således kunnat öka kapaciteten på sändarna med ca 5 gånger! Teknikutvecklingen gick fort även på 30-talet. Den nya sändaren kunde nå betydligt längre än den tidigare. Under slutet av 1930-talet sändes även kortvåg från Motala, med program för utlandssvenskar. För detta syfte installerades riktantenner för Nord - och Sydamerika.

Andra världskriget (1939-1945) kom att innebära förändringar även för sändarstationen. Man insåg att stationen kunde vara ett strategiskt mål att angripa för eventuella fiendemakter. För att gardera sig mot detta uppförde man en underjordisk sändarbunker. Denna utrustades som reservstation utifall att anläggningen ovan jord skulle bombas eller på annat sätt slås ut. I reservstationen placerades delar från den gamla 30kW-sändaren. Under andra världskriget anlades även skyttevärn och en skjutbana i

anslutning till stationen. Där kunde de som arbetade på stationen öva sig i skytte och försvarsteknik. Säkerheten var hög, under kriget bevakades radiostationen dygnet runt. Vakter positionerades för att övervaka området kring masterna, själva sändarsalen och reservstationen. Vaktposten för området var placerad vid grindarna i ett splitterskydd av järn som finns att se på museet än idag. I tornen på första balkongen fanns plåtvärn, varifrån man skulle beskjuta eventuella angripare.

1950 – idag: Från sändarstation till museum

Under 1950-talet försågs Motalastationen även med en TV-sändare. 1962 installerades en FM-sändare. Strax därefter upphörde kortvågssändningarna från Motalastationen och stationen togs ur drift. Fram till slutet av 1960-talet hängde antennen kvar mellan masterna, men monterades därefter ned på grund av problem med åsknedslag. Under 1960-talet flyttades verksamheten till Orlundastationen som byggts mellan 1958 och 1961. Denna ligger utanför Vadstena och var i drift fram till 1991.

Sedan 1976 är sändarstationen i Bondebacka ett museum. Masterna som man fortfarande kan se på långt håll är för många en symbol för Motala och stadens viktiga och intressanta radiohistoria. Museet ägs och förvaltas av Motala kommun sedan 2012. År 2015 blev den gamla sändarstationen byggnadsminnesförklarad. Detta innebär att det finns ett kulturhistoriskt värde i huset. Det finns ett värde i själva huset, som byggts i påkostat material med en arkitektur som var typisk för 1920-talet. Det finns också ett historiskt värde i den gamla sändarutrustningen från 1927 och 1935, som besökarna nu kan få ta del av.